

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN-HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA-KNOWLEDGE DATABASE

TURÓCZI, Ildikó

A Ke-Fab titkos társaság (nem hagyományos hagyományőrzés) / Ke-Fab Secret Society (non-traditional preservation of traditions)

Eredeti közlés /Original publication:

Afrika Tanulmányok, 2014, 8. évf., 2. szám, 43–50. old.

Eredeti Elektronikus újraközlés/Electronic republication:

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR – 000.001.280

Dátum/Date: 2015. szeptember / September 25.

Az elektronikus újraközlést előkészítette

/The electronic republication prepared by:

B. WALLNER, Erika és/and BIERNACZKY, Szilárd

Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document

TURÓCZI, Ildikó: A Ke-Fab titkos társaság (nem hagyományos hagyományőrzés) / Ke-Fab Secret Society (non-traditional preservation of traditions), AHU MATT, 2015, pp. 1–11. old., No. 000.001.280, <http://afrikatudastar.hu>

Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:

Közkönyvtárakban / In public libraries

Megjegyzés / Note:

ellenőrzött és szerkesztett szöveg / controlled and edited text – a közleményt az eredeti közléshez képest a szerző további fotóival egészítettük ki közreadásunkban (a fotók ezúttal színesben tekinthetők meg)

Kulcsszavak/Key words

magyar Afrika-kutatás, a Ke-Fab, női bölcs vének tanácsa, a Ke-Fab beavatási szokása az Északnyugat-Kamerunban lévő Esu Királyságban, rendhagyó szokáselemek, gondolatok a megismert beavatási szokásról,

African studies in Hungary, the Ke-Fab, council of wise woman elders, initiation custom of Ke-Fab in Esu Kingdom of North West Cameroon, unusual custom items, thoughts about the learned initiation custom

 AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS,
 ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMEN-
 TUM- és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC
 SECTORAL PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES,
 COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/
 writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian, Spanish, Italian and other – languages

* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy letöltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or downloading are subject to registration

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikanisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

A KE-FAB TITKOS TÁRSASÁG

(Nem hagyományos hagyományörzés)

„Akkor éj hozzám, ha visszajössz halálom óráján.”
„A csend. Ez, ami változott. Ezelőtt csendben ültünk, most mindenki zajong,
így nem hallani a szellemek hangját.”
(Agatha Ndum A. Mussa Ntong)

Északnyugat-Kamerun törzsi királyságában, Esuban vagyunk. Egy olyan közösségben, ahol a törzsi hagyományok, társaságok, hiedelmek és hitek, bár jelen vannak a mindennapokban, és szerepüket megőrizték a kereszténység tér- és hithódítása ideje alatt is, most halványulni látszanak.

A törzs létét, identitását meghatározó rítusok, titkokat őrző szakrális helyek (lásd: törzsi királyok, Fonok, temetkezési helye, a bambuszház, meddőséget kúráló kígyóház, stb.) szimbólumai vannak eltűnőben, a Vének által is feledőben.

Ha Esut ellenség támadja – tartja a hagyomány – a Ke-fab asszonyai meztelenre vetkőznek, és egymás mellé, a támadók útjába ülnek, hangot nem hallatnak, rendkívüli tulajdonságaik révén a szellemvilággal kommunikálnak, a nagy ősök szellemeinek segítségét kérik. A szájhagyomány szerint a beavatott asszonyok spirituális ereje, ennek kisugárzása, nem egyszer vette elejét venni törzsi háborúknak, villongásoknak.

Mi a Ke-fab?

A Ke-fab (Ufab) Esu asszonyainak titkos spirituális társasága. Tagja lehet az, aki eleget téve a feltételeknek (legyen a törzs szülöttje, törzsön belül házasodjék és szüljön legalább egy gyermeket) beavatását kéri, de tag lehet felkérés vagy utódlás révén is. A beavatás rítusa minden esetben azonos.

A Ke-fab asszonyai bölcsességükről és szellemi erejükről híresek. Többnyire idősek, legfiatalabb tagjuk is több mint hatvan éves, bár években kifejezett életkorral nehéz beszélni Esuban, ahol az életkort

nem tekintették/nem tekintik fontos tényezőnek az ember életében, a születés dátumát sem rögzíti írás vagy emlékezet. A társaság száz év körüli elnöke, tiszta észjárása és bölcs tanácsai miatt általános tiszteltetnek örvend. Hosszú élete, szellemi ereje és bölcsessége olyan adomány, ami keveseknek adatik meg, és istenek áldását, védnökségét jelenti; a nagy ősök szellemei közvetítenek általa – tartja nem csupán a köznép, de Esu Fonja is, aki gyakran kéreti palotájába, hogy döntéseit véleményeztesse, nehéz helyzetekben tanácsát kérje.

Agatha Ndum sokadik feleségként került a férje udvarába. Erős, munkára termett, vidám és okos teremtes volt, feleségként a legfiatalabb. Jellembeli jó tulajdonságai miatt férje első felesége, aki a Ke-fab tagja volt, halála előtt utódjának választotta, és beavatását kérte a társaságtól. A beavatás megtörtént, Agatha Ndum a bölcs döntéseiről híres férfiú, A-Mussa Ntong nevét választotta. A névváltás fontos volt, mert a beavatás egy új küldetés kezdetét jelentette, egy új életformáét, valamint új tulajdonságok, erények megszerzésének és elsajátításának igényét, óhaját is.

A beavatás

A titkos társaságokba való kétlépcsős beavatás jelentős anyagi háttérrel feltételez a beavatásra váró személytől. Az előkészületekben mind az asszony, mind a férj családja részt vesz.

Első körben (Kesamih) a beavatandó asszony anyja (vagy más anyai ági női rokon) felkeresi a társaság elnökét, jelzi a szándékot, és ha ez elfogadtatik, akkor az anyai ági rokon asszonyok összeadakoznak, gyűjtenek egy nagy kosár kukoricát. Amikor a kosár megtelik, férje rokon-asszonyai érkeznek, bizonyítják, hogy a kosár tele van, örvendeznek neki, énekkel-táncsal körbejárják a települést, ezzel tudatva az örömhírt, hogy a Ke-fab társasága új taggal szaporodik. Ez már a beavatási ceremónia kezdetét jelenti. A beavatandónak megmutatják azt a Ke-fab házat, ahol majd sor kerül a beavatásra (ez lehet bármelyik tag lakóháza), és eldöntik az esemény napját.

A beavatandót a továbbiakban is anyai asszonytársai segítik, az összegyűjtött kukoricából fufu-cipókat és kukoricasört főznek, a cipókat a ház földjére helyezett banánfa-levelekre rakják, egusi-levest (darált tökmag alapú, krémes állagú étel), paradicsommártásos vadhúst készítenek. A Ke-fab társaság erre kijelölt tagja a néhány órányira le-

vő bozótba vándorol, hogy a beavatáshoz szükséges füveket összegyűjtse. A pálmabor beszerzése a férj dolga.

A beavatás rítusa a következőképpen zajlik: bár az eseményre összegyűlnek mind az asszony, mind a férj családjának asszonyai, a beavatás szertartásán csak a társaság tagjai vehetnek részt. A beavatandó félig meztelenül, mezítláb, behunyt szemmel áll a beavató előtt, elfogadja, megrágja és lenyeli az összegyűjtött füvekből készült félnyers főzetet, meghallgatja a varázsigés ráolvasást, majd a beavató titkos-szent tárggyal érinti testének több részét.

Fu-fu cipók, előtérben a háromköves tűzhely, amelynek negyedik köve a mesterkő (jelentős eseményekkor használt óriásüst elhelyezésére szolgál)

A pálmaborból egy calabash-nyi (tökből készült ivó-alkalmatosság) adagot előbb a földre, aztán a beavatott kezére loccsantanak, majd a calabash-t újból megmerítik, a beavató asszonynak nyújtják, aki kortyol belőle, majd az edényt a beavatottnak adja, hogy tartalmát kiigya, ezáltal befejezván a beavatás első felvonását. Ezt követően az összegyűltek esznek-isznak, majd a megmaradt fufu-cipókat és sört a férj családjának asszonyai egymás között elosztják és hazaviszik. Az előkészületekben, majd a beavatás örömnéplésében gyakran a környék idős, tapasztalt tagjai is részt vesznek.

Minél több étel-ital kerül terítékre, minél többet fogyasztanak a jelenlevők, annál „erősebb” a beavatandó. Az erős jelző jelentése ebben az összefüggésben: munkára termett, támogató, jó családból származó, aki munkájával és családjá segítségével képes összegyűjteni egy nagy kosár kukoricát, tud annyi fufut készíteni, hogy mindenkinek jusson belőle, azaz képes nagy családot eltartani, sok gyereket felnevelni, tud jókat és finomakat főzni, amit mindenki élvezettel fogyaszt.

A társaság szerepe most csak a befogadásra való rábólintás: a beavatott még nem teljes jogú tag, még nem vehet részt a találkozásokon és beszélgetéseken, nem vehet részt a Ke-fab hagyományos táncában (Nchong), de közelről figyelheti azt.

A beavatás folytatása (Ufab) nagy anyagi áldozattal jár, a hozzávalókat (9 korsó pálmabor, annyi kukorica, amennyiből nagy adag fufut és sört lehet készíteni, több tíz liter pálmaolaj, egy nagy disznó) néha hónapokig gyűjtik. Ezúttal meghívják a társaság összes tagját, akik hagyományos viseletben érkeznek a beavatás helyszínére; a beavatott személy új nevet választ vagy kap, ez lesz a Ke-fab neve, majd a meghívottak helyet foglalnak és megkezdődik az evés-ivás, ének, tánc. A tetemes mennyiségű, erre a célra szánt fufu-cipót, pálmaolajat, sört vagy bort a tagok elosztják egymást közt; ha valamelyik tag betegség, öregség, mozgásképtelenség vagy bármilyen ok miatt nem tud eljönni, a neki járó részért küld valakit.

Az esemény az egész közösségnek élmény, puskalövések dörrennek, a beavatott a társaság teljes jogú tagjává válik, találkozósaikon részt vehet, a későbbi eseményekre készített javakból egyenrangú társként részesülhet.

Agatha Ndum beavatási ünnepsége két napig tartott. Jelen volt a Ke-fab összes tagja, a törzs bölcsei, a kiválasztott férfi, A-Mussa Ntong, akinek nevét fel szándékozott venni. Az első napon Agatha Ndum fején ágakból font koszorúval (Utsi Ke-fab) ment a jeles férfit a beavatás színhelyére invitálni, ennek szertartása belenyúlt az éjbe. Második nap földre terített vásznon, mezítláb sétált be az ágakkal díszített, étellel-itallal telerakott házba, majd azt körbejárva, onnan kísértálva köszöntötte a jeles férfiút, akinek nevével együtt a tulajdonságait is felvette. És mert erős asszony volt ő, aki amellett (vagy talán amiatt), hogy az említett tulajdonságokkal rendelkezett, férjének kedvelt felesége is volt (a bor és hús beszerzése a férj feladata), évek múltán a meghívást megismételte.

Agatha Ndum, fején az ágakból font Utsi Ke-Fab

A beavatott a föld szellemeinek áldását és védelmét élvezzi, a társaság tagjai hosszú életet élnek, elméjük tisztaságát megőrzik, tanácsaikra hallgat a közösség, spirituális erejük rendkívüli. A szellem-erő mellett nem kevésbé fontosak a felvett név által kapott jellembeli jó és hasznos tulajdonságok, amikhez – a fentiekből következtethetően – közösségi erő, támogató, befogadóképz háttér is társul.

Rendhagyó beavatás

A beavatás említett feltételeiből kiderül, hogy a társaság tagja nem lehet más törzsből való, és idegen törzsből való férje sem lehet. Agatha Ndum A-Mussa Ntong viszont engem választott utódjának a Ke-fab titkos női társaságában.

Megtisztelő óhaja meglepett. Szültem gyereket, de nem vagyok törzsed tagja, férjet sem választottam Esuból magamnak; ha utódod

leszek, ez nem mond ellent a hagyománynak? – kérdeztem nem kis kíváncsisággal.

Mama Table, a legidősebb anyakirálynő

Változnak az idők, válaszolta: a Ke-fab tagjai már nem ülnek csendben, amikor találkoznak, mindenki össze-vissza beszél, így nem is hallhatják a szellem-üzenetet, a csend összetartó erejét sem érzékelhetik. A 42 tagból 24 maradt csak, titkokat alig van kire rábízni. Nem született itt, de sokat tettél a törzsemért. És vissza kell jönnöd, hogy halálom óráján itt legyél. A változást a fehér ember okozza, és az én népem azt hiszi, hogy jobb lesz neki, ha a fehér ember országának kultúrája szerint él. Az te fehér bőröd viszont nem okoz akadályt, mert elfogadtad a törzs szabályait, egészítette ki.

Az ECUDA-napokon (Esu Cultural and Development Association) szinte minden titkos társaság képviseltette magát, a Ke-fab tagok viszont nem táncolták el hagyományos táncukat. Mi ennek az oka? – kérdeztem.

Mert a Ke-fab táncát (Nchong) csak beavatottak láthatják, a többiekre balszerencsét hoz. Másrészt pedig a Ke-fab táncosok csak két alkalommal mutatják magukat: az új Fon beavatásakor, amikor az újonnan megválasztott királlyal végigtáncolják Esu összes hagyományos negyedét, és amikor Ke-fab tag szelleme távozik a földi világból.

Agatha Ndum szavait sokáig mérlegeltem, aztán a beavatás mellett döntöttem.

A nagy eseményre összegyűlnek

Sajátságos helyzetemből adódóan nem tehettem eleget a Ke-fab fel-tételeinek, ugyanebből az okból adódóan a beavatásom rítusa is eltért a hagyományostól.

Az alapanyagok beszerzésében (20 liter pálmabor, 5 liter pálma-olaj, 1 tál só, vadhús), a hagyományos ételek, italok elkészítésében Agatha Ndum asszony családjának asszonyai segítettek. Tőlük kaptam a fufuhoz szükséges kukoricát is. Mert a törzsi nyelvet nem értettem, az idős asszony hasonló korú lánya, aki szintén átesett a beavatás első szakaszán, velem tartott és tolmácsolta a teendőket.

A házba behunyt szemmel, mezítláb léptem. A beavatást végző asszony előtt megálltam, ő pedig kezében a szent tárggyal, a kétágú fémharanggal, ősi kántálásba kezdett. Szájamba félnyers fűkeveréket tettek, azt összerágtam, lenyeltem. Az inkantáció folytatódott, előbb az asszonnyal szemben, majd neki háttal álltam, ő a kétágú fémharan-

got több helyen hozzám érintette, végezetül erős nyomást gyakorolt a derekamra vele, majd felszólított, hogy jobb lábbal teljes erőmből dobbantsak.

Utána kinyithattam a szemem. Mit látsz itt? – kérdezte a kétágú fémharangra mutatva. Egy hiteles tárgyat, válaszoltam törzsi nyelven. A beavatást végző asszony ekkor Agatha Ndum (a Ke-fab találkozásakor használt) szent calabash-át megtöltötte pálmaborral, a bort a szellemeknek felkínálva, áldásukat kérve földre loccsantotta.

A második calabash-nyi bort Agatha Ndum-nak nyújtotta, aki, miután ivott belőle, a kezembe adta, hogy tartalmát kiigyam. Ez volt jelképe és bizonyítéka, nyomatéka annak, hogy általa, az ő családjához tartozva, értem felelősséget vállalva leszek a társaság tagja. Az elkészített ételből (egussi-leves, fufu, mártásos vadhús) kóstoltam, az ének és tánc elmaradt. Csak akkor érints, ha visszajössz! – mondta, amikor búcsúzaskor át akartam ölelni.

Óriásxilofon

Beavatást követő gondolatok

Agatha Ndum A-Mussa Ntong döntése, hogy legyek utódja a Ke-fab titkos társaságában, több szinten ellentmond a hagyományok által diktált formai követelményeknek, látszólag sértve azokat.

Fehér bőröm, másféle kultúráim csak azok után válhatott elfogadottá, miután részt vettem mindennapjaikban, szertartásaikon (gyógyító rítusok, temetések), érdeklődést mutattam hagyományaik iránt és önként vállaltam segítő munkát. Részen a kölcsönös meg- és ráfigyelés eredményezte a tagsági felkérést, másrészt annak óhaja és feladata, hogy hagyományaikról írjak, majd írott formában megőrzésre visszajuttassam.

Rendhagyó beavatásomhoz a Ke-fab tagok beleegyezése és elfogadása kellett, a Fon jóváhagyására bár nem volt szükség, az eseményt, hagyományhagyó volta miatt vele tudatni kellett.

Az „erős asszony” jelzőt, bár tudomásom mindvégig nem volt róla, munkám és hagyománykutató tevékenységem miatt kaptam; a törzsi nyelv megtanulásának igyekezete, a kimerítő, meleg vagy éppen esős napok szívós viselése, a szomszédos törzsek meglátogatása, a hosszú és fárasztó gyaloglások, a külső, háromköves tűzhely használata, a körülmények (víz- és áramhiány) „természetes” elfogadása, a szobámban levő „állatvilággal” (egerek, csigák, gyíkok) való megbarátkozásom és nem utolsósorban egy sürgősségi kórház megteremtése elismerésüket váltotta ki.

A beavatás, bár megtisztelő gesztus, van felelőssége: visszatérést feltételez, a beavatás második lépcsőjét, ősi hagyományok, szokások írott megőrzését. Ehhez kérte Esu-Föld isteneinek és szellemeinek áldását a Ke-fab.

Hogy mit jelent a titok, mitől titkos a társaság, mit jelent a szellemek üzenete, azt még nem tudom, csak sejtem; Agatha Ndum A-Mussa Ntong rendhagyó, de bölcs gondolata és szándéka, a Ke-fab létének és titkainak írott formában történő rögzítése, ezek egyike lehet.